

Pentru un asemenea scop, ritualul inițierii militare nu ni-l putem închipui că s-ar fi petrecut altcum în primele începuturi decât în mediul natural al pădurilor, templul omului și birlogul lupilor, iar mai apoi în scenariul sanctuarelor patrulare care, prin caroiul-modul al coloanelor, transpunea, evoluat, formele codrului și cele ale ceremoniei mitice.

De fapt dispunerea arhitectonică a șirurilor de coloane și lipsa vreunei compartimentări interioare ne îndreaptă gândul către desfășurarea în acest spațiu liber a unor procesiuni de masă, iar prezența clădirilor de cult constant în imediata apropiere a fortificațiilor și chiar în interiorul lor, arată că există între acestea o strinsă interdependență. Putem presupune că vecinătatea constantă, realizată cu mare osteneală, pe terenurile prielnice fortificațiilor și apărării, dar improprie sanctuarelor, era special căutată de daci pentru ca prezența celor două sisteme să fie un stimul bărbăției, curajului, sacrificiului, deci ca o permanentă reamintire a legământului inițierii militare; să nu uităm că legătura sanctuar-

fortificație se află simbolic exprimată pe stindardul dac: lupul cu trup de balaur.

Nu este exclus ca în aceste sanctuare, cu probabile atribute militare, în afara ritualului obișnuit de inițiere să se fi practicat periodic și altele fie spre menținerea stării de transformare în fiară a războinicului, fie în preajma unor fapte de luptă ce necesitau eroism și sacrificiu. Numai așa s-ar înțelege de ce romanii, cunoscând pericolul, și-au pregătit îndelung confruntarea cu dacii și de ce odată victorioși, au încercat să-i învingă și spiritual, distrugând, mai puțin fortificațiile, dar în special, sanctuarele, pentru că arareori rivalitatea dintre două popoare să fi fost atît de neiertătoare încît să sfărîme tot ceea ce s-ar fi putut numi arhitectură dacă.

Ne oprim aici cu studiul factorilor permanenți aflați în arhitectura sanctuarelor patrulare. Nu am încercat o reconstituire ci am prezentat doar o schemă sinteză (fig. 9, 10) a elementelor de arhitectură pe care le considerăm cu caracter de permanență și generalitate. De fapt propunem o trăsură de unire între cei ce au încercat și cei ce vor încerca reconstituirea sanctuarelor patrulare.

ABSTRACT

The quadrilateral sanctuaries having been discovered so far in the area the Dacians had inhabited long ago are in number of 20 or so. Most of them are to be found in Transylvania, the most compact zone being in the Mountains of Orăștie, especially at Grădiștea Muncelului, the capital of the Dacian state. It is there, within the sacred precincts, that eight sanctuaries have been discovered, being more numerous and more beautiful than all the others. That was also the reason why the research workers studying the sacred precincts wanted to rebuild some of them.

Thus, professor C. Daicoviciu, a member of the Romanian Academy, suggested in 1952 that the 60 discs' sanctuary (fig. 1, 2) on the Xth platform (dif. 8-D) should be reconstructed; in 1965, professor Hadrian Daicoviciu, the present-day leader of the archaeological site, tried to erect that same edifice again (fig. 1, 3). The most recent rebuilding is the one by prof. I. H. Crișan and it regarded the 60 discs' sanctuary (fig. 4, 5, 6, 7), on the XIth platform (fig. B-C).

The author started from two principles: on the one hand, any rebuilding should be started, first and foremost, from one precise element, which, in the present case, are the stone discs that had been discovered by means of excavations, in the field (fig. 1, 4); on the other hand, the structure and the shape of the plan is the same as that of other constructions; the rebuilding must be elaborated in such a manner that its component elements could be used again for any similar object, without decisive changes. In this work, the author didn't mean to carry out another rebuilding, but only to emphasize the permanent elements which, in our opinion, generated the architecture of the quadrilateral sanctuaries. From this point of view, we think the plan is clearly marked by the discs in the area (fig. 1, 4). It seems to be quadrilateral, being obviously composed on two perpendicular axes, with equal values. We should also mention that, irrespec-

tive of number and size, some repeatable squares resulted from the way the discs were placed in crossing perpendicular rows, the above-mentioned squares being the very modulus of the plan. So, the main front side of the sanctuaries could be any side of the quadrilateral, as everything depended on the functions of the plan and on its inside action.

Another permanent element the archaeologists noticed were the stone enclosures surrounding the quadrilateral sanctuaries, as well as the circular ones in the sacred precincts (fig. 8). In the writer's opinion, the enclosure, which had been used as a balustrade too, was a component element of the sanctuary, symbolizing a limit of the divine power and also the limit common people might reach. It seems to be a traditional shape of the „temenos“ type. But the balustrade enclosure which was very low (only 0.50 m. or so) and which was often quite near to the discs showed also that it couldn't be expected to discover any sanctuaries built on the platforms, as the Greek temples were; in that case, the platform itself would have marked the holy area, and the low enclosure in the very neighbourhood would have been an architectural nonsense.

From the archaeological statements it has been found out that the discs of the sanctuaries were supporting columns. The fact that there were columns gives the real view on the superstructure of the sanctuaries. So, it is obvious that the discs, which are the basis of the columns and are marked on the ground in multiple squares, transposed into space a square of columns. The archaeologists don't yet know the aspect of the columns, but they certainly know that the latter, like other columns in other parts of the world, were imitating some forms from the vegetal kingdom; in our case they imitated the forms of the forest, whose rythm, as it seems, the Dacians tried to apply in the regularly structured forms

of the squares, lending the columns the notion of trees. That is quite natural, as the Geto-Dacians, as mountain and forest people, always having lived in an organic communion with nature, could not admit architecture without such ties.

In other types of sanctuaries, whether circular, there is to be found an apsis-room, reserved to the rituals and directed to North-West. Hence, it would mean the quadrilateral sanctuaries too ought to have somewhere such a ritual room. But the arrangement of the plan, according to modulated squares does not permit to place that room, since each place looked like all the others, inside the plan. That is why, and mostly because the archaeological proofs are lacking, it is thought that such a room was not adequate inside the sanctuary and that its free area was entirely meant to the holy processions, as the open structure of the plan obviously suggested it. As a matter of fact, the location of the 20 quadrilateral sanctuaries, be they inside or in the very neighbourhood of the fortresses, suggested the idea that their attributes were exclusively military; the above-mentioned ritual being practised was reserved to the military initiations and meant to maintain the young Dacian fighters' state as warriors.

Worth mentioning is the necessity to strengthen the columns, in their upper side, by a system of beams, which made it possible to pass to the ceiling and to the roof, which are the actual elements any building particularly needs, and especially those of the Dacian climate and the mountain one as well.

In closing this study on the permanent elements inside the structure of the quadrilateral sanctuaries, a perfect synthetical scheme of those architectural elements is suggested (fig. 9, 10). They are: the modulated quadrilateral plan, the column, the ceiling, the roof and the balustrade-enclosure.

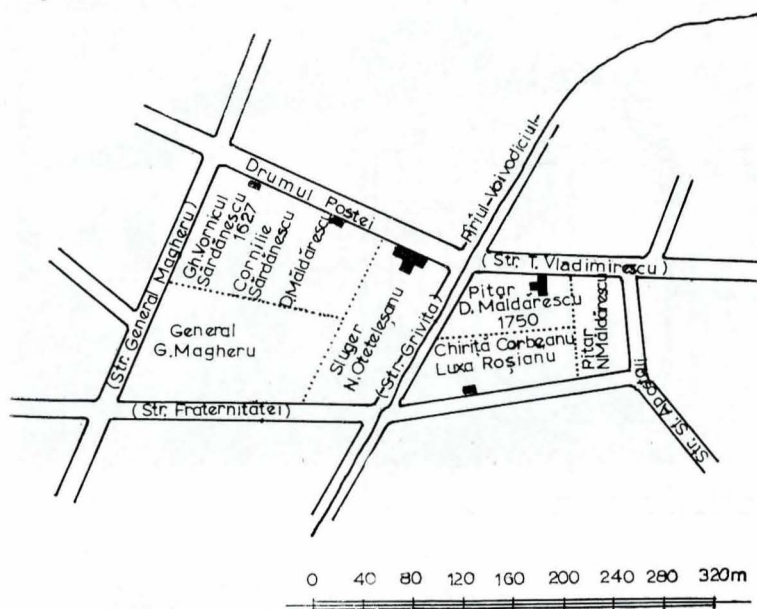
O CASĂ VECHĂ DIN TÎRGU JIU

IOANA FLORESCU

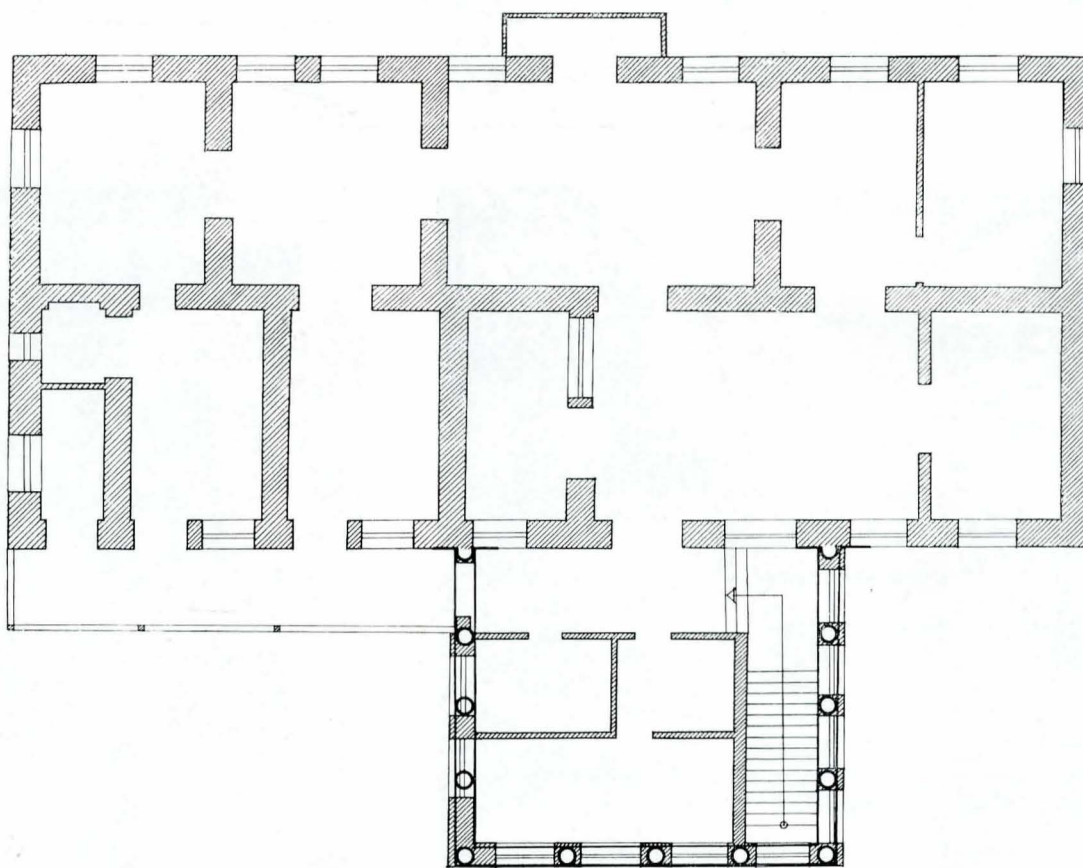
Secolul al XVIII-lea deschide în istoria artei românești o etapă caracterizată de dezvoltarea unei arhitecturi civile de înaltă ținută, în care programul locuinței constituie una din preocupările de seamă. Casa țărănească, de la care arhitectura palatelor brâncovenesti a împrumutat multe dintre elementele ei importante, reprezintă izvorul de inspirație pentru arhitectura conacelor boierești de țară, ca și pentru casa negus-

torilor din târgurile vremii. Pridvorul și vechea prispă țărănească sînt dezvoltate de această arhitectură la o scară majoră și transpuse în materiale durabile; piatra cioplită, paramentul de zidărie, îmbrăcat în tencuială de frescă și acoperit cu stucatură sau cu o bogată decorație policromă, devin o practică obișnuită pretutindeni. Ceea ce conferă o notă de originalitate și de pitoresc acestor locuințe este tocmai modul de rezolvare

1. Plan de situație al zonei în care se găsesc cele două monumente: casa pitarului D. Măldărescu și casa Oteleleșeanu după o hartă a orașului de la începutul secolului al XIX-lea, publicată de Al. Ștefulescu în „Istoria Târgul-Jiului”.

2. Planul etajului casei Oteleleșeanu. Ținând seama de poziția și dimensiunile coloanei originale apărute în urma sonajelor, am încercat reconstituirea pridvorului, așa cum era, înainte de închiderea arcadelor, către sfârșitul secolului al XIX-lea.

a accesului, folosindu-se tocmai acea formulă împrumutată din arhitectura locuinței țărănești, în care scara și foișorul se grupează în jurul girliciului¹.

Arhitectura târgurilor este marcată de existența în paralel a două categorii importante de locuințe: casa târgoveților de rînd și casa boierească.

Casa de tip obișnuit a târgoveților este asemănătoare în multe privințe cu locuința țărănească, fiind construită de multe ori întocmai ca și aceasta, pe parter sau parter și etaj, din zidărie de piatră, din lemn.

¹ Andrei Pănoiu, Din arhitectura lemnului în România, Editura tehnică, București, p. 87.

Alături de aceasta se dezvoltă locuința boierească de tip orășenească, pornind în principiu de la forma de plan a locuinței țărănești, tratată însă mult mai bogat, mult mai pretențios, lucrată și împodobită cu mijloace deosebite.

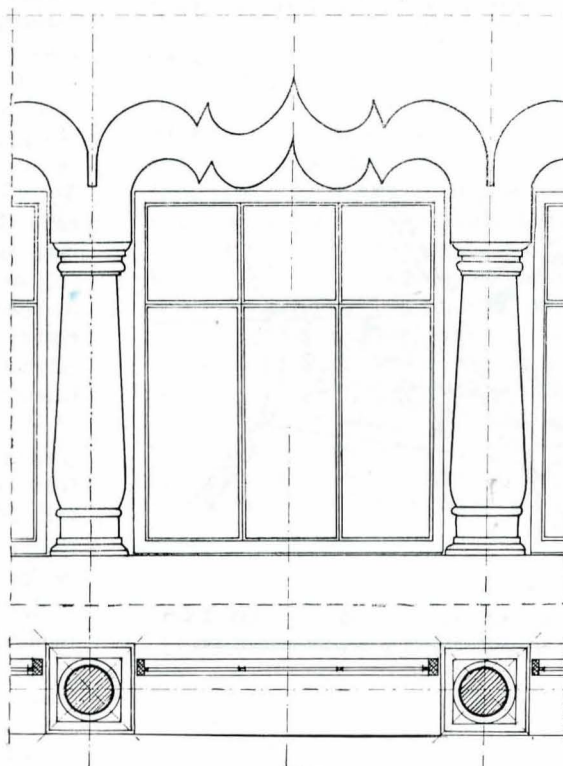
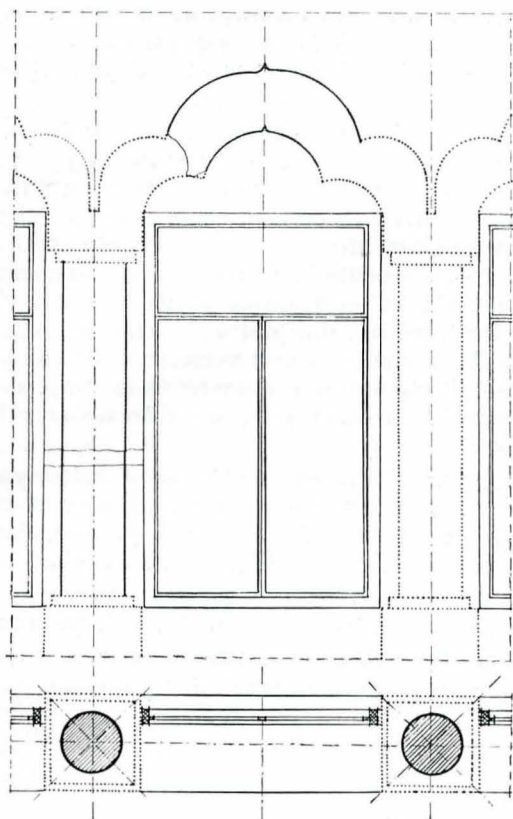
Dacă locuința modestă de țară și casa târgoveților de rînd s-au pierdut aproape fără putință de cunoaștere în județul Gorj, casa boierească ni s-a păstrat în mai multe exemplare; cu unele referiri din arhitectura cultă a vremii sau pornind de la elemente asemănătoare identificate în locuința fortificată de țară — culă —, ea poate fi reconstituită. Asemenea case boierești, mai toate cu etaj, cu acoperișuri înalte, cu foișoare pe stâlpi din lemn sau din piatră, la care se ajunge pe scări incluse în zidăria masivă a parterelor, întărite în sistemul culei, au fost altădată foarte numeroase în orașe ca: Buzău, Ploiești, Tîrgoviște, Pitești, Rîmnicu Vilcea, Caracal, Craiova sau Tg. Jiu.

Asupra acestei arhitecturi a caselor de țîrg ne atrăgea atenția, la începutul secolului nostru, pasionatul cercetător al istoriei Gorjului și al așezărilor lui, Alexandru Ștefulescu, descriindu-ne ca tipică atmosfera orașului Tg. Jiu². De la el aflăm că, la începutul secolului al XIX-lea, orașul avea aproape 300 de imobile din lemn și numai vreo 43 erau din zid, pe unul și două niveluri³. Amintește chiar de existența în acest oraș a locuinței fortificate cu mai multe niveluri, de tipul culei, ase-

mănătoare acelor de la Curtișoara, Pojogeni, Calapăru de Sus, Groșerea ș.a. Un exemplu de asemenea arhitectură veche îl

² Alexandru Ștefulescu, Istoria Târgul-Jiului, Ediția I, Tg. Jiu, 1906, p. 216. „Pe lângă casele de zid boierești, multe în frumosul stil bizantin, ocolite cu ziduri și cu porți de stejar înalte, tari, acoperite, ce le dau aspectul de cetate se aflau case de birne, unele cu două rînduri, altele numai cu un rînd, multe strimbe și aplecate într-o parte din cauza putrezirii bilvarilor de la temelie cu pereții jupuiți, cu ferestre mici, cu acoperișuri de șindrilă ori de stuf ascuțite, împrejmuite cu stobori fără de nici o simetrie sau estetică”.

³ Dintre casele mai importante la începutul secolului trecut menționate ca cele mai frumoase, pe două niveluri se citează: casa pitarului Cornilie Măldărescu, casa Doctorului Dimitrie Culcer, casa Coanei Luța Măldărească, casa sărdarului Nae Măldărescu. Dintre casele cu nivel amintim pe cele ale pitarului D. Măldărescu și păharnicesei Raluca Măldărească, Alexandru Ștefulescu, op. cit., p. 216—217.

3. Detaliu travee la foișorul casei Oteteleșcanu, reconstituire și detaliu travee a foișorului casei Pălarul D. Măldărescu, în starea actuală.

0 1 2m

4. Casa Măldărescu, vedere a pridvorului înzidit.

5. Vedere laterală a pridvorului casei Măldărescu.

constituie astăzi casa pitarului Dimitrie Măldărescu, din Tg. Jiu, strada Tudor Vladimirescu, 36⁴.

Arhitectul N. Ghika-Budești, pornind de la unele informa-

⁴ La începutul secolului trecut erau știute trei case ale Măldăreștilor: a lui Dimitrie Măldărescu, a lui G. Măldărescu (1719), moștenită de pitar Dimitrie Măldărescu, tatăl Măldăreștilor Nicolae, Dimitrie și Constantin, a pitarului N. Măldărescu. Tot așa sunt știute casele boierilor Gheorghe Vornicul Sărdănescu (1627), moștenită de Constantin și Dumitru Sărdănescu (1782), apoi de Cornilie Sărdănescu și în sfârșit a lui Ilie Oteteleșcanu (1719) căruia i-a urmat slugerul N. Oteteleșcanu Ibidem, p. 85—87—88.

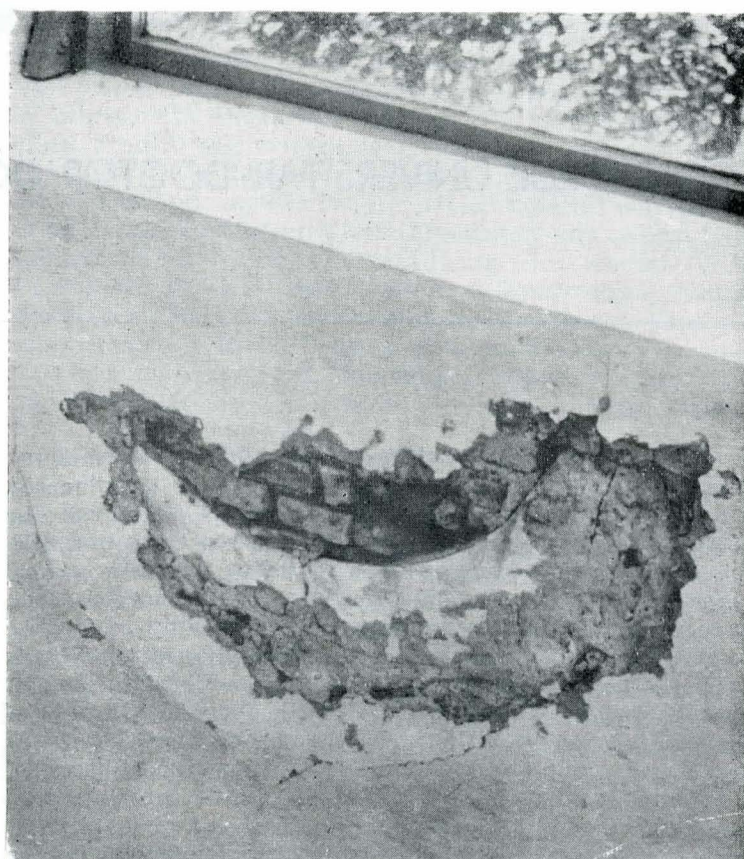
ții furnizate de către G. I. Ionescu-Gion⁵, cercetează și el orașul și arată că una dintre știutele locuințe de seamă ale orașului a dispărut, reproducând o imagine fotografică a acesteia⁶.

⁵ G. I. IONESCU-GION, Istoria Bucureștilor, București, 1899, p. 407.

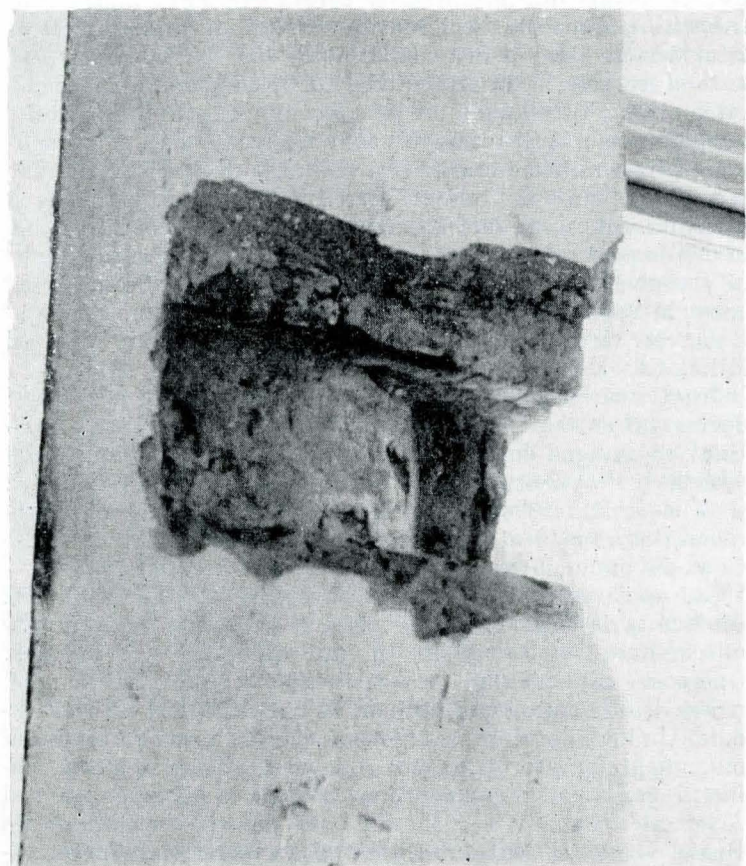
⁶ N. Ghika-Budești, Evoluția arhitecturii în Muntenia și în Oltenia, vol. IV, fig. 1033, PL. DCXVII. Un studiu comparativ pune în evidență faptul că imaginea casei pitarului D. Măldărescu, din „Istoria Târgului-Jiului”, p. 83 este o prelucrare de Alexandru Ștefulescu a fotografiei unei case vechi boierești după G. I. Ionescu-Gion, din „Istoria Bucureștilor”, p. 407. Acesta este un desen copie fidelă a fotografiei amintite, în care se modifică doar numărul de travee ale pridvorului casei de la patru la trei, menționându-se că reprezintă casa existentă și astăzi.

6. Casa Oteteleşeanu în starea actuală.

8. Casa Oteteleşeanu. Forma superioară a arcadei, cu arcu polilobat, pus în valoare prin sondajele din pridvor.

7. Casa Oteteleşeanu. Sondajul practicat în pridvor pune în evidență existența coloanei înglobată în umplutura de zidărie.

Este imaginea casei pitarului D. Măldărescu, una din puținele case vechi care se mai păstrează intacte și astăzi și care conservă foarte bine arhitectura locuinței boierești de tip orașenesc, cunoscând o largă răspindire în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Cu prilejul unor deplasări efectuate în anii 1976—1977, cercetînd cu atenție imobilele vechi ale orașului, ne-a atras atenția una din casele care au suferit cu timpul modificări de plastică arhitecturală; casa adăpostește sediul Comitetului județean de cultură și educație socialistă. Aceasta înfățișează un volum în care s-a intuit existența unei locuințe boierești cu foișor, asemănătoare cu cea a pitarului D. Măldărescu din apropiere.

Data fiind importanța pe care ne-o suscita acest imobil, ne-am îngăduit urmărirea mențiunilor documentare cu privire

la proveniența lui și efectuarea unor sondaje⁷ sistematice pentru cercetarea pridvorului.

Acest imobil este identificat cu fosta casă a Oteteleşenilor, existentă la 1719, casă pe care a dobîndit-o prin alianță doctorul Culcer; acesta o repară și o transformă, la mijlocul secolului trecut, în primul spital local⁸.

Un studiu comparativ al traveii pridvorului cu elemente similare ale casei Măldărescu⁹ și ale altor monumente contemporane ne-ar putea conduce la afirmația că această casă a Oteteleşenilor ar fi o construcție mai veche decît casa pitarului D. Măldărescu, existentă și ea la anul 1719, arcada pridvorului apropiindu-se ca proporție de cea a pridvorului bisericilor din perioada de sfîrșit de secol XVII.

Deși sondajele practicate au fost restrînse, este evident că ne aflăm în fața unui monument de arhitectură ale cărui rezolvări, în ceea ce privește realizarea pridvorului și accesului, se încadrează aceluiași principiu constructiv întîlnit la casa Măldărescu, casa Magheru (astăzi dispărută) și casa Brăילוilor din Tg. Jiu, casa Socotenilor din Rîmnicu Vilcea, conacul din Coțofeni, jud. Dolj ș.a.

Sondajele efectuate pun în evidență deci existența unui monument de arhitectură de certă valoare artistică, considerat pierdut, provenind din perioada de sfîrșit a secolului al XVII-lea și început a secolului al XVIII-lea. Continuarea metodică a cercetării atente a documentelor de arhivă și a monumentului însuși, degajarea completă a pridvorului vor permite restituirea acestui monument care, conservat și pus în valoare în mod corespunzător, se va integra în cadrul noilor ansambluri arhitecturale ale orașului de pe Jiu.

⁷ Sondajele s-au făcut cu asentimentul Comitetului județean de cultură și educație socialistă și cu coordonarea referentului Direcției Patrimoniului Cultural Național.

⁸ Cf. Alexandru Ștefulescu, *op. cit.*, p. 205.

⁹ Tratarea foișorului casei Pitarului D. Măldărescu este expresia tendinței de barocizare a plasticii arhitecturale a locuinței orașenești, manifestîndu-se pe o perioadă destul de lungă — începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și pînă după 1800. Aceeași arcadă largă și turtită, în acolade complicate sau polilobat-stilizate, ce se sprijină pe coloane scunde și bogat profilate, va intra în compunerea pridvoarelor bisericilor de sfîrșit de secol XVIII și început de secol XIX.